

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Placzkovi z Alexovic

Několik generací obyvatel z Alexovic a okolí bylo zaměstnáno v textilce, kterou založil v roce 1845 Alfred Skene. Od roku 1904 byl spolujatelem a od roku 1913 majitelem továrny Alfred Placzek (1870-1942).

Nejen Pamětní kniha Alexovic, ale i dosud žijící pamětníci vzpomínají na rodinu Placzků s úctou. Za Alfreda Placzka ustala tvrdá germanizace Alexovic, prosazovaná dřívějšími majiteli továrny. Alfred Placzek získal pro textilku za 1. sv. války válečné zakázky, což také zachránilo mnoho mužů z Alexovic před narukováním a smrtí na frontě. Existují záznamy, jak se Alfred Placzek staral o zásobování svých zaměstnanců a obyvatel Alexovic během 1. sv. války.

Další záznamy připomínají dary Placzků školám a dalším institucím. Když koncem války nastal hlad, věnoval Placzek „neomezené finanční prostředky“ na nákup potravin hladovějícím. Po zásluze byli Alfred Placzekovi a jeho žena Marianne (1882-1944, roz. Pollack) jmenováni čestnými občany Alexovic a Alfred Placzek v roce 1938 i čestným občanem Ivančic.

Placzkovi měli tři děti, dva syny - staršího Georga (nar. 26. 9. 1905) a Fridricha (nar. 20. 10. 1906), dále dceru Edithu (nar. 8. 3. 1918).

Neškodí krátce připomenout rodokmen i tragedii rodiny Placzků. Mimořádnou osobností byl Alfredův otec Dr. Baruch Placzek (1834-1922). Byl řadu let moravským zemským rabinem, ale také zaníceným a výtečným amatérským vědcem. Dle rodinné tradice to byl právě on, kdo svého vnuka Georga podnítl k vědecké dráze. Byl blízkým přítelem Johanna Gregora Mendela a snad jediným, kdo za jeho života rozpoznal význam jeho bádání. O evoluční teorii si psal dokonce s Darwinem.

Na brněnském židovském hřbitově je symbolický hrob rodičů Alfreda a Marianne Placzkových i jeho mladší sestry Edith - tragických obětí holokaustu. Edita byla v transportu H pod č. 594 z Prahy do Terezína, kam přijíždí 30. listopadu 1941. Z Terezína je deportována 15. ledna 1942 transportem P, pod číslem 999 na východ do Rígy, kde její stopa končí. S rodiči se tedy již nikdy nesešla. Alfred a Marianne Placzekovi jsou v transportu Au-1 z Prahy do Terezína 15. května 1942, ve kterém mají čísla 582 a 583. Tam jsou odděleni a Alfred Placzek za neznámých okolností umírá dne 23. září 1942. Marianne je v transportu z Terezína do Osvětimi 12. října 1944 a umírá 10. dubna 1945.

Podle zvyklostí měl textilní továrnu v Alexovicích převzít starší syn Georg. Ten však měl jiné zájmy, a proto se stal majitelem továrny mladší Fridrich. Je pohřben v Brně, pozornému návštěvníku neunikne datum Fridrichova úmrtí - 23. března 1939 - právě týden po nacistické okupaci. Jen málo Vančáků ale ví, co se přihodilo.

Krátce před okupací přijel Georg Placzek, tehdy pobývající v cizině, osobně varovat rodinu Fridricha a snažil se jí přimět k emigraci. Fridrich ještě odvezl

svou manželku Edith (byla v pokročilém stadiu těhotenství) do bezpečí Anglie a jeho syn Tony, dnes nejbližší žijící příbuzný Georga Placzka, se narodil 19. března 1939 již v Anglii. Sám Fridrich se ještě z Anglie vrátil, snad aby přesvědčil rodiče k útěku. Bylo to zoufalé a nešťastné rozhodnutí. Osudného 23. března 1939 se strhla prudká hádka mezi Fridrichem Placzkem a některými Němci z vedení alexovické továrny, kteří byli dříve k Placzkům zcela loajální. Po této hádce se oťesený Fridrich v tovární vile ranou do úst zastřelil. Bylo mu pouhých 33 let.

Smrt Fridricha Placzka pobouřila celou veřejnost. Druhý den odvázel pohřební vůz brněnského krematoria rakev, za kterou šli z Alexovic až k německému mostu snad všichni obyvatelé Alexovic. Až na německé úředníky.

Osobností světového významu byl Georg Placzek. Narodil se v Brně 26. září 1905, v dětství byl mnohokrát v Alexovicích. Studoval s vynikajícím prospěchem na Německém státním gymnáziu v Brně (dnes budova JAMU, Brno, Komenského náměstí). Univerzitní studia konal v letech 1924 - 1928, z toho 3 semestry na pražské univerzitě a 5 semestrů na vídeňské univerzitě. Ve Vídni pak složil dvě doktorské zkoušky, obě s vyznamenáním.

Ve třicátých letech byl již známý fyzik. Jako málokdo byl vyhledávaným spolupracovníkem, rádcem i spoluautorem nejproslulejších teoretických fyziků své doby, z nichž mnohé zdobila nebo čekala Nobelova cena: Werner Heisenberg v Lipsku, Niels Bohr v Kodani, Lev Landau v Charkově, Enrico Fermi v Římě, Felix Bloch, Viktor Weisskopf, Robert Oppenheimer a další.

Již jeho rané práce v oblasti neutronů by mu zajistily čestné místo v galerii vědy. Před válkou ovládal deset jazyků a další se učil. V roce 1934 dostal nabídku na místo profesora teoretické fyziky na nově zakládané univerzitě v Jeruzalémě, ale k dohodě nakonec nedošlo.

V roce 1936 cestuje po druhé do Charkova k Landauovi. Nakonec byl rád, když se svým spolupracovníkem Weisskopffem byli ze SSSR jen vyhoštěni, zatímco významní ruští fyzici byli za Stalinových čistek popraveni. Na základě těchto osobních zkušeností změnil později názory „oteců“ atomové bomby Oppenheimer a Tellera a přesvědčil je, že nejen Hitler, ale ani Stalin nesmí závody o jaderné zbraně vyhrát.

Georg Placzek (26. září 1905 - 9. října 1955)

Komu je známo, že Georg Placzek byl významným účastníkem řady historických událostí. Za 2. sv. války se velmi významně podílel na historickém projektu „Manhattan“ v Los Alamos, který vedl nejen ke vzniku první atomové bomby, ale i k prvnímu reaktoru. Je známo, že Placzek jako jediný náš spoluobčan byl svědkem historicky prvního testu atomové bomby na poušti u Alamogorda 16. července 1945.

Po válce pracoval Georg Placzek po několik měsíců jako vedoucí skupiny teoretických fyziků v Los Alamos a získal americké občanství. Od roku 1948 byl stálým členem slavného institutu for Advanced Study v americkém Princetonu, kde byl ředitelem jeho přítel Robert Oppenheimer a kde kromě Alberta Einsteina pracovala řada významných vědců.

Životní pouť Georga Placzka se předčasně a tragicky uzavírá 9. října 1955 ve švýcarském Curychu. Mnoho aspektů Placzkovy života je dosud málo známých a řada jeho zásluh nedoceněných.

Sté výročí narození Georga Placzka a padesáté výročí jeho smrti bylo připomenuto v Brně ve dnech 21. - 24. září 2005 u příležitosti mezinárodního roku fyziky na mezinárodním vědeckém sympoziu. Byla zde prezentována řada nově zjištěných poznatků, dokumentů a fotografií o životě a díle Georga Placzka i jeho brněnské rodiny. Na závěr konference byla Georgu Placzkovu slavnostně odhalena pamětní deska na jeho rodném domě č. 3 na náměstí Svobody v Brně.

Na sympozium do Brna přijeli i příbuzní Georga Placzka, kteří žijí ve Spojených státech a v Kanadě. Mezi nimi také syn Fridricha Placzka Antony, který se narodil v Londýně, po válce se rodina odstěhovala do USA. Přijela také Erika Neumannová, roz. Türklová, která prožila spolu se svou sestrou Daisy dětství v Alexovicích. Jejím rodičům (příbuzní rodiny Placzků, bohužel nepřežili holokaust) se podařilo obě sestry vypravit v létě 1939 do Anglie za pomoci známého Nicholase Wintona. Starší dcera Daisy zahynula před několika lety při autonehodě.

Po ukončení programu sympozia a slavnostním odhalení desky se skupina účastníků odjela do Ivančic-Alexovic. V Brně i cestou do Alexovic byl Antony Placzek veselý a vtipný. Po návštěvě domu, v kterém bydleli jeho prarodiče, rodiče a teta Edith, byl smutný a dojatý. Dobrá nálada ho postupně přecházela po prohlídce provozu továrny a chátrajícího parku. Paní Erika Neumannová při návštěvě domu č. 4 v Alexovicích, kde bydlela v letech 1928-39, si snažila oživit vzpomínky na to, jak si se setrou hrály v zahradě za domem.

Naše připomenutí patří již do historie. Celá desetiletí nebyl zájem připomínat dřívější majitele textilky a když, tak spíše po negativní stránce. A přece továrna živila generace občanů z Alexovic a okolí. Kolik mužů bylo zachráněno za 1. sv. války, protože nemuseli narukovat do války. Zájemci ať si porovnají počty padlých uvedených na pomníčcích v okolních obcích s několika padlými z Alexovic.

Úplně neznámý pro nás laiky byl Georg Placzek. Genius světového jména, nedoceněný v porovnání s jinými jmény světových fyziků, a přece to byla historická osobnost dvacátého století. Škoda jen, že se dožil pouze padesáti let. Kolik významných objevů mohl ještě učinit, kdyby žil déle. Díky sympoziu v Brně byla možnost se seznámit s jeho prací i životem.

Jiří Šíroky, tel.: 776 654 494

POUŽITÉ PRAMENY: • Československý časopis pro fyziku č. 35 (1985) • Československý časopis pro fyziku č. 55 (2005)

Rodina A. Placzka v r. 1918. zleva Georg, Marianne, Edith, Fridrich a Alfred